

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 17.08.2016
Yayın Kabul Tarihi: 10.12.2016

Türk ve Alman Edebiyatında Edebi Metinlerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Üst Başlıkların Karşılaştırılması

Comparison Of Main Headings Used In Categorising Literal Texts In Turkish And German Literature

Dr. H. Kazım KALKAN *

Öz :

Birçok alanda olduğu gibi karşılaştırmalı edebiyat biliminin de kendine has birtakım sorunları vardır. Bu alanda yapılan çalışmalarda karşımıza çıkan en önemli zorlukların başında bir dildeki terimlerin başka bir dile aktarılması gelmektedir. Bu aktarımın başarılı bir şekilde yapılabilmesi, öncelikle her dilin kendi içerisinde ilgili alana ait terminoloji kaynaklı sorunları çözmesine bağlıdır. Bir dildeki herhangi bir kavramın sınırlarının net olarak belirlenmemiş olması veya aynı olgunun birden fazla kavram ile ifade ediliyor olması o dilde kavram kargaşasına yol açmaktadır. Ayrıca diller arasında yazılış ve okunuş olarak birbirine çok benzeyen ama ait olduğu dilde farklı içeriklerle kullanılan terimlerin bulunması ise sorunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Bu çalışmayla Türk ve Alman bilim insanlarının edebi metinlerin sınıflandırmasında üst başlık olarak kullandıkları terimlerin karşılaştırılması yapılmış ve bu terimlerin benzerlik ve farklılıklarının yaratabileceği sorunlara değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Terim Sorunu, Edebiyat Terminolojisi

* Gazi Üniversitesi, Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı k.kalkan@gazi.edu.tr

Abstract:

As in many fields comparative literature science has its unique problems. In these studies the most important problem that is faced is transferring a concept from one language into another. To transfer in a successful, way primarily depends on solving the problems belonging to the terminology within the field in each language. The bounds of any concept in a language not being identified clearly or the same phenomenon being expressed with more than one concept brings a contradiction in terms in that language. Also, having terms which look very alike in the spelling and pronunciation between languages but used in a different content in the language it belongs to constitute another dimension of the problem. With this study, the comparison of main headings used in categorising literal texts by the Turkish and German scientists have been done, and the problems that can be seen in the similarity and differences of the terms have been addressed.

Key words: Comparative literature, terminology problems, literature terminology

Giriş

Günümüzde hızla gelişen teknoloji sadece ülkeler arasındaki mesafeleri kısaltmakla kalmamış, aynı zamanda iletişim imkânlarını da arttırmıştır. Ulaşım ve iletişimin daha kolay hale gelmesiyle farklı kültürlerle erişilebilirliğin daha kolay hale geldiği net olarak söylenebilir. Bu gelişmeler sosyal bilimlerden güzel sanatlara kadar birçok alanda yapılan karşılaştırmalı çalışmaların artması sonucunu doğurmuştur. Kefeli (2000: 9) tarafından “farklı milletlerin, farklı dil ve kültürlerin edebî metinlerini inceleyerek onlar arasındaki paralelliği, benzer ve farklı noktaları tespit eden sanat dalı” şeklinde tanımlanan karşılaştırmalı edebiyat da bu gelişmelerden en çok faydalanan dallardandır. Donbay’ın (2014: 549-582) Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde ve Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dallarında hazırlanan karşılaştırmalı lisans, yüksek lisans ve doktora tezlerini konu edinen makalesi incelendiğinde, geçmişten günümüze doğru geldikçe ilgili alanlarda yapılan çalışmaların rakamsal bir artış gösterdiği görülmektedir. Yine Erkman ve Yıldız (1999) tarafından hazırlanan “Türkiye Üniversitelerinin Almanca Bölümlerinde Yapılan Çalışmaların Bibliyografyası” adlı tarama çalışmasında da karşılaştırmalı edebiyat alanında yapılan araştırmaların sayısının git gide arttığı görülmektedir.

Birçok alanda olduğu gibi, karşılaştırmalı edebiyat biliminin de kendine has birtakım sorunları vardır. Söz konusu alanla ilgili yapılan çalışmalarda karşımıza çıkan en önemli zorlukların başında bir dildeki terimlerin başka bir dile aktarılması gelmektedir. Bu ilk bakışta çeviri ile alakalı bir problemmiş gibi gözükmekte ve tüm yükü çevirmelerin sırtına yüklemektedir. Hâlbuki çevirmen kendisine sunulan alternatifler arasından kendince en uygun olanını seçip kullanan bir araçtır. Çevirmenden her alanda uzman olması ve ilgili alanın tüm terminolojisine hâkim olması beklenemeyeceğine göre bu sorunun o alanın uzmanlarının ve dilbilimcilerin ortaklaşa çalışmalarıyla çözümlenmesi gerekmektedir.

Söz konusu sorunun temelini inildiğinde aslında esas problemin dillerin kendi içyapılarından kaynaklandığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi dillerin kendi içlerinde yaşadıkları kavram karmaşıdır. Bir dildeki herhangi bir kavramın sınırlarının net olarak belirlenmemiş olması veya aynı olgunun birden fazla kavram ile ifade ediliyor olması kavram kargaşasına yol açmaktadır. Çünkü “Varlıkların zihnimizdeki tasavvuru olan kavramların, bir zihinden diğer bir zihne ya da bir merkezden diğer bir merkeze iletilebilmesi için, üzerinde uzlaşılan göstergelere ihtiyaç vardır” (Buran, 2012: 22). Eğer gösterge göndericide farklı, alıcıda farklı bir zihni tasavvura yol açıyorsa sağlıklı bir iletişimden söz edilemez. Bu tür kavram kargaşalarının önüne geçilmesi ve alan uzmanları arasındaki iletişimin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi ancak o bilim dalının üzerinde uzlaşma sağlanmış terimlere sahip olmasıyla mümkündür. Güncel Türkçe Sözlükte “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime” (TDK, 2015) şeklinde tarif edilen terimlerin en belirgin özelliği bir bilimsel kavramın tek bir karşılığının bulunmasıdır. Terim dışında kalan herhangi bir kelime kullanıldığı yere göre farklı anlamlar taşıyabilirken, terimlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Terimin bildirdiği anlam yorumu açık değildir ve karşıladığı kavramı net, açık ve kesin bir biçimde bildirir (Zülfikar, 2011: 20). Bu özellikleri sayesinde bilim insanları arasındaki iletişimi daha kolay, hızlı ve güvenilir hale getiren terimler, yanlış anlama ve yorumlama kaynaklı iletişim hatalarının önündeki en büyük engeldir. İletişim hatalarının ortadan kalkması aynı zamanda zihinsel üretkenliğin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Çünkü bir bilim dalındaki zihinsel hareketlilik üretilen bilginin diğer bilim insanlarının değerlendirmesine sunulup, dönütlerinin alınması sayesinde sağlanır. Bununla birlikte bilim dalındaki zihinsel faaliyetler arttıkça, o bilim dalındaki terim sayısı da artmaktadır. “Bir bilim dalında terim sayısının çok olması ve bu terimlerin işlevsel olarak kullanımda olması o alanın bilimsel hüviyeti ve aktif üretiminin göstergelerinden birisidir” (Yılmaz, 2015: 23).

Terim kaynaklı sorunların Türk edebiyatındaki yansımalarından bir bölümünü tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle Alman edebiyatında edebi türlerin üst başlıklarının sınıflandırma ve adlandırmasının nasıl yapıldığı üzerinde durulmuştur. Türk edebiyatı ayağında ise seçilen on alan uzmanının eserlerinde ilgili sınıflandırma ve adlandırmanın nasıl yapıldığı irdelenmiş ve kullanılan terimlerin Almancadakiler ile uyuşup uyuşmadıkları incelenmiştir.

Alman ve Türk Edebiyatında Edebi Türlerin Üst Başlıkları

Almanya’ya bakıldığında edebi metinlerin üst başlıklarının sınıflandırılması ve tanımlanmasında bir fikir birliği olduğu gözlemlenmektedir. Almanya’da 19. yy.dan itibaren edebî metinlerin sınıflandırılması *Epik*, *Lirik* ve *Dramatik* biçiminde yapılmaktadır (Metzler, 1990: 129). Okullardaki Almanca dersi müfredatları da bu grupta temel alınarak hazırlanmaktadır. Nitekim 2005 tarihli Kültür Bakanları Konferansında alınan karar gereğince öğrencilerin bu üç edebî türü

tanıma ve birbirinden ayırt edebilme becerisine sahip olmaları beklenmektedir. (Abraham ve Kepser, 2009: 36)

Türk edebiyatında ise edebi metinlerin sınıflandırılması ve tanımlanmasında kullanılan üst kavramlar konusunda alan uzmanlarının farklı tercihlerde buldukları görülmektedir. Bu tercihlerin toplu halde ortaya konması amacıyla Almancadaki *Epik*, *Lyrik* ve *Dramatik* terimlerine Türkçede karşılık olarak sunulabilecek ifadeler on farklı alan uzmanının eserlerinden derlenerek aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Adı Geçen Bilim İnsanlarının Türlerin Toplu Sınıflandırmaları için Kullandıkları Terimler

	Epik	Dramatik	Lyrik
Edebî Yazılı Anlatım Türleri			
Ağca			?
Aktaş ve Gündüz	Anlatma Esasına Bağlı Metinler	Dramatik Metinler	Lirik Metinler
Aytaş	Anlatı Türleri	Tiyatro	Şiir
Babacan	Anlatmaya Bağlı Edebi/ Kurmaca Türler	Göstermeye Bağlı Edebi Metinler	?
Bülbül	Yaşatıcı Nitelikteki Yazı Türleri		
İleri vd.	Sanatsal Değeri Olan Yazılar		
Karadüz	Olaya Dayalı Türler	Göstermeye Dayalı Olay Metinleri	Düşünceye Dayalı Türler
Karasoym vd.	Olay Yazıları	Olay Yazıları	Manzum Yazılar
Yakıcı vd.	Yaratıcı Kurgusal Yazılar		
Yıldırım	Olaylı, Anlatılı Türler	Konuşmalı Tür	Şiir

Edebî metinlerin farklı alan uzmanlarına göre sınıflandırmasını ele alan yukarıdaki tablo incelendiğinde üç temel sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. İlki metin türlerinin üst başlıklarının sınıflandırılmasında yaşanmaktadır. Bülbül (2000: 59), Yakıcı vd. (2015: 180-242), İleri vd. (1998: 135-150) roman, öykü, masal, şiir ve tiyatro gibi alt türleri, eserlerinde kendi içinde bir sınıflandırmaya tabi tutmadan tek bir başlık altında toplarken, diğer edebiyat bilimcilerin bu türleri kendi içlerinde sınıflandırdıkları görülmektedir.

İkinci sorun metin türlerini tanımlamak için kullanılan terimlerde yaşanmaktadır. Yukarıda ki tabloda da görüldüğü üzere aynı türü anlatmak için birbirine çok yakın veya hiç benzemeyen çok sayıda terim kullanılmaktadır.

Üçüncü sorun ise üst başlık olarak tercih edilen terimlerin içerikleri alt türlerde yaşanmaktadır. Yıldırım'ın (2010: 214-231) *olaylı/anlatılı* türler başlığı; günlük, anı, gezi, edebî mektup türlerini de içermektedir. Benzer şekilde Ağca'nın (2006: 163-186) *edebî yazılı anlatım türleri* başlığı da seyahat yazısı, hatıra, sohbet, biyografi ve röportajı içine almaktadır. Karadüz'ün (2011: 240-338) *olaya dayalı türler* başlığı da hatıra ve günlük türlerini de kapsamaktadır. Fakat incelenen diğer edebiyat bilimcilerin tamamı günlük, anı, seyahat yazısı, sohbet, biyografi ve röportaj gibi türleri masal, roman, şiir, tiyatro vb. türlerle aynı kategoriye koymamışlardır. Yine Karadüz (2011: 269-338) *şiire düşünceye dayalı türler* sınıfında yer vermiştir. Ama Aytaş'ın (2013, s. 310-314) *düşünce türleri* başlığı; makale, deneme, fıkra, sohbet, gezi yazısı, biyografi, hatıra, günlük gibi türlerin olduğu sınıfı ifade etmekte, şiir türünü içermemektedir. Yine aynı şekilde Karasoy (2005: 343-386) *olay yazıları* üst başlığı ile tiyatroyu roman ve hikâye gibi türlerle aynı gruba dâhil ederken, Karadüz'ün (2011: 269-338) *olaya dayalı türler* tanımı tiyatroyu içermemektedir. Bu durum adı geçen bilim insanlarının metin sınıflandırmasının ve tanımlamasının birtakım farklılıklar içerdiğini gözler önüne sermektedir.

Almancada ana edebî türlerin üç ana başlık (Epik, Lyrik, Dramatik) altında tanımlanması ve sınıflandırması hususunda yaşanan netlik¹ bilim insanları için büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Buna karşın Türk bilim insanlarının farklı içerik ve tanımlama tercihleri, çalışmalarında farklı kaynaklardan faydalanmak isteyen ve konuya henüz tam manasıyla hâkim olmayan araştırmacıların ve öğrencilerin işini zaman zaman zorlaştırmaktadır. Bu farklılıkların daha somut şekilde ortaya konulması amacıyla çalışmanın bu bölümünde Almancadaki üç ana edebî türe karşılık verilen Türkçe tanımlar teker teker ele alınacak ve ilgili terimlerin karşılığı olarak kullanılmalarının uygunluğu tartışılacaktır.

1.1. Almanca “Epik” Terimi ve Türkçedeki Karşılıkları

Yunanca *epikos* sıfatından türetilmiş olan *Epik* kelimesi alman edebiyatında 19. yüzyıldan bu yana ister düzyazı, ister nazımla yazılmış olsun her türlü kurmaca anlatıyı içine alan bir üst başlığı ifade etmek için kullanılmaktadır (Metzler, 1990: 129). Daha genel bir tanımla tiyatro ve şiir dışında kalan tüm edebî türler *Epik* üst başlığı altında toplanmaktadır. Söz konusu tür, diğer ana edebî türlerden içinde bir anlatıcıyı barındırıyor oluşu ile ayrılmaktadır. Eserin manzum ya da nesir olmasının bir önemi yoktur. Tek belirleyici olan eserdeki olayları anlatan bir anlatıcının olup olmamasıdır. Fabl, anekdot gibi kısa türler de, destan, roman gibi daha uzun olan edebî eserler de, bu kategoriye girmektedir.

¹ Alt türlerin sınıflandırılması konusunda Almancada da farklılıklar bulunmaktadır.

Türkçeye bakıldığında *epik* kelimesinin aynı yazış ve okunuşla Türk edebiyatında da kullanıldığı görülmektedir. Fransızca *epique* kelimesi üzerinden dilimize giriş yapan söz konusu kelime Türkçede destansı anlamına gelen bir sıfat (TDK, 2016) biçiminde kullanılmıştır.

Tablo 2: Türkçe ve Almandada “Epik” Terimi

EPIK		
	Almanca	Türkçe
Köken	Yunanca	Yunanca
Alındığı Dil	Latince	Fransızca
Kelime Türü	İsim	Sıfat
İçerik	İçinde bir anlatıcıya sahip olan metinlerin üst başlığı	Destansı, kahramanlık ve yiğitlik konularıyla ilgili olan.
İşlev	Tür adı	Tür özelliği

Görüldüğü üzere Almanca ve Türkçedeki *Epik/epik* terimleri köken olarak aynı yerden (Yunancadan) gelmelerine, okunuş ve yazılış olarak her iki dilde de aynı olmalarına rağmen, içerdikleri anlam itibarı ile birbirlerinden farklıdır. Alman edebiyatında içinde anlatıcıyı barındıran edebi türlerin üst başlığı olarak kullanılan kelime, Türk edebiyatında türün özelliğini yansıtmaya işlevini görmektedir. Bu nedenle Almandadaki *Epik* teriminin karşılığı Türkçede yine *epik* olarak verilemez. Ulaşılan Türkçe alan uzmanlarının anlatı türünü ifade etmek için kullandıkları ve dolayısıyla da Almandadaki *Epik* terimine karşılık olarak gelen tanımların bir araya toplanmasıyla aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Adı Geçen Bilim İnsanlarının Anlatıcılı Türlerin Üst Başlığı Olarak Kullandıkları Terimler²

Alan Uzmanı	Alan uzmanının tercihi	Açıklama
Ağca	Edebî Yazılı Anlatım Türleri	
Aktaş/Gündüz	Anlatma Esasına Bağlı Metinler	
Aytaş	Anlatı Türleri	
Babacan	Anlatmaya Bağlı Edebi/Kurmaca Türler	

² Bu tablo yalnızca terimlerin adlandırması esas alınarak hazırlanmıştır. Terimlerin içerdiği edebi türlerde farklılıklar görülebilir.

Bülbül	---	Sınıflandırma yapılmamış
İleri vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Karadüz	Olaya Dayalı Türler	
Karasoy vd.	Olay Yazıları	
Yakıcı vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Yıldırım	Olaylı, Anlatılı Türler	

Her ne kadar tabloda yer verilmemiş olsa da konuya ışık tutması açısından öncelikli olarak Gürsel Aytaç'ın ilgili terimlerle alakalı görüşlerine başvurmakta fayda görülmüştür. Aytaç "Genel Edebiyat Bilimi" adlı eserinde (2016: 48) *Epik* kelimesinin Türkçesini "nesir" olarak vermiştir. "Nesir" teriminin Almanca karşılığı *Prosa*'dır, *Epik* değildir. *Prosa* "ölçü, kafiye gibi biçimsel araçlara bağımlı olmayan yazı ve ifade tarzı" şeklinde betimlenmektedir (Metzler, 1990: 365). *Epik* ise "manzum veya nesir (Alm. in Vers oder Prosa) her türlü kurmaca anlatının üst kavramını" (Metzler, 1990: 129) tarif etmek için kullanılmaktadır. Yine von Wilpert de (1989: 245) *Epik* terimini açıklarken "manzum veya nesir" vurgusu yapmaktadır. Dolayısıyla Alman edebiyatında şiir olmayan manzum eserler de *Epik* kategorisine dâhil edilmektedir. Örneğin Alman edebiyatının şaheserlerinden biri olarak kabul edilen "Parzival" manzum bir romandır (Alm. Versroman) ve *Epik* üst başlığı altında sınıflandırılmaktadır. *Epik* terimini Türkçeye "nesir" olarak aktarmak manzum eserleri dışarıda bırakmak anlamına geleceğinden söz konusu kelimenin Türkçe karşılığı olarak nesir kullanılmamalıdır.

Yine aynı şekilde Karadüz'ün (2011: 269-338) *olaya dayalı türler* ve Karasoy'un (2005: 343-386) *olay yazıları* ifadelerinin adlandırmanın merkezine "olay" oturtmalarından dolayı *Epik* teriminin karşılığı olarak kullanılmalarının doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Ağca'nın (2006: 163-186) *edebi yazılı anlatım türleri*, Aktaş ve Gündüz'ün (2002: 203-214) *anlatma esasına bağlı metinler*, Aytaş'ın (2013: 294-306) *anlatı türleri*, Babacan'ın (2007: 230-255) *anlatmaya bağlı edebi/kurmaca türler* ve Yıldırım'ın (2010: 214-231) *olaylı, anlatılı türler* ifadeleri içlerinde Almandaki *Epik* teriminin en belirleyici özelliği olan "anlatma"ya bir şekilde vurgu yaptıklarından ilgili terimin karşılığı olarak kullanılabilirler. Fakat bir dildeki tek kelimele bir terimin başka bir dile uzun sayılabilecek öbekler ile aktarılmasına üslup olarak çok taraftar olmadığımızdan, Aytaş'ın "anlatı türleri" ifadesinin en ideal seçenek olduğunu düşünmekteyiz. Fakat tekrar belirtmek gerekirse bu doğruluk-yanlışlıktan ziyade tamamen üslupla ilgili bir tercihtir.

1.2. Almanca “Lyrik” Terimi ve Türkçedeki Karşılıkları

Yunanca “Lyra” kelimesinden türetilmiş olan *Lyrik* terimi insanın ruh halini duygu ve düşüncelerini aracısız olarak ifade eden, ritim, kafiye kıta, mısra gibi belli biçimsel öğeleri olan bir edebî sanattır (DWDS, 2015). Daha net bir biçimde ifade etmek gerekirse Alman edebiyatında tüm şiirler *Lyrik* başlığı altında toplanmaktadır.

Türkçeye bakıldığında Almanca *Lyrik* kelimesi ile okunuş ve yazılış benzerliği gösteren *lirik* kelimesinin bulunduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde *lirik* hem sıfat hem de isim olarak yer almaktadır. Sıfat olarak alındığında “çoşkun, ilhamla dolu” anlamına gelen bu terim, isim olarak kullanıldığında ise “çok etkili, coşkun, genellikle kişisel duyguları dile getiren edebiyat” (TDK, 2016) şeklinde tanımlanmaktadır. *Lirik* terimi Türkiye’de daha ziyade şiirin bir alt türünü(-lirik şiir) tanımlamak için kullanılmaktadır. Ulaşılan yazılı kaynaklarda yalnızca Aktaş ve Gündüz’ün (2002: 215) söz konusu terimi farklı şiir türlerinin üst başlığı biçiminde kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4: Türkçe ve Almancada “Lyrik” ve “lirik” Terimleri

Lyrik		
Dil	Almanca	Türkçe (Lirik)
Köken	Yunanca	Yunanca
Alındığı Dil	Fransızca	Fransızca
Kelime Türü	İsim	Sıfat, isim
İçerik	İnsanın ruh halini duygu ve düşüncelerini aracısız olarak ifade eden, ritim, kafiye kıta, mısra gibi belli biçimsel öğeleri olan edebî sanat	1) Coşkun, ilhamla dolu 2) Çok etkili, coşkun, genellikle kişisel duyguları dile getiren edebiyat
İşlev	Türü tanımlama	1) Niteliği tanımlama (yaygın) 2) Türü tanımlama (çok nadir)

Görüldüğü üzere Almancadaki *Lyrik* ve Türkçedeki *lirik* terimleri köken olarak aynı dilden (Yunancadan) gelmelerine, okunuş ve yazılış benzerliğine rağmen, içerdikleri anlam itibarı ile birbirlerinden farklıdır. Söz konusu terimin Türkçe sözlükteki anlamlarından bir tanesinin Almancadaki ile aynı olması önemlidir. Fakat asıl önemli olan ilgili terimin toplum ve alan uzmanları nezdinde içermiş olduğu anlamdır ve bu anlam Almancadaki *Lyrik* terimi ile aynı değildir. Alan uzmanlarının konuyla ilgili yapmış oldukları sınıflandırma ve tanımlamaya bakıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5: Adı Geçen Bilim İnsanlarının Şiir Türü için Kullandıkları Terimler³

Alan uzmanı	Alan uzmanının tercihi	Açıklama
Ağca	?	Şiir türü sınıflandırmaya dâhil edilmemiş
Aktaş/Gündüz	Lirik Metinler	
Aytaş	Şiir	
Babacan	?	Şiir türü sınıflandırmaya dâhil edilmemiş
Bülbül	---	Sınıflandırma yapılmamış
İleri vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Karadüz	Düşünceye Dayalı Türler	
Karaso y vd.	Manzum Yazılar	
Yakıcı vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Yıldırım	Şiir	

Tabloya bakıldığında şiir, lirik metinler ve *nazım* gibi seçeneklerin önümüzde durduğu görülmektedir. *Lirik metinler* ifadesi ilk bakışta kabul edilebilir gibi gözükse de, *lirik* kelimesinin Türkçede bilinen ve yaygın kullanılan karşılığı göz önüne alındığında bunun imkânsızlığı ortaya çıkmaktadır. *Lirik* kelimesi belli bir şiir türünü (lirik şiir) adlandırmak için kullanılırken, bunu birden bire tüm şiir türlerinin üst başlığı haline getirmek karmaşaya yol açmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu yüzden Yıldırım (2010: 209-213) ve Aytaş'ın (2013: 294) şiir, tercihlerinin ideal seçenek olduğunu düşünmekteyiz.

Burada Aytaş'ın (2016: 48) *Lyrik* terimine karşılık olarak kullandığı *nazım* ve Karaso y'un (2005: 386) *manzum yazılar* ifadesine değinmekte de fayda olduğu düşüncesindeyiz. *Nazım* kelimesi TDK (2016) Sözlüğünde "şiir" olarak verilmektedir. Fakat bu konuda farklı fikirler de mevcuttur. Karataş'a (430: 2015) göre; "Eskiden şiir yerine kullanılırdı nazım. Halbuki bir nazım veya manzume, her zaman şiir katına yükselmez. Ancak bazı şiirler manzum olabilir. Başka bir deyişle anlamca ve diğer özellikleri bakımından güzel olan manzumeler şiirdir". Yine Türkiye Bilimler Akademisi'nin Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğünde (2016) "nazım" "ölçülü ve uyaklı dizelerle yazılan ve bunlara uyum sağlayabilmek için sözcüklerin ve seslemlerin özel bir biçimde sıralanmasına özen gösterilen anlatım yolu" şeklinde betimlenmektedir. Bizim kişisel kanaatimiz de "nazım" veya "manzum yazılar" ifadelerinin *Lyrik* terimini tam olarak karşılamadığı, bunun yerine "şiir" kavramını kullanmanın daha doğru olacağı yönündedir.

³ Bu tablo yalnızca terimlerin adlandırması esas alınarak hazırlanmıştır. Terimlerin içerdiği edebi türlerde farklılıklar görülebilir.

1.3. Almanca “Dramatik” Terimi ve Türkçedeki Karşılığı

Almancadaki Dramatik terimi Yunanca “davranmak, vücuduyla hareket etmek, mimiklerle ortaya koymak” anlamına gelen “dran” kelimesinden türemiştir (Huber, 2011, s. 59). *Dramatik*, *Epik* ve *Lyrik* ile birlikte üç ana edebî türden bir tanesidir (Best, 1984, s. 120). Sahnede oynanarak sergilenmeye dayalı edebî türlerin tanımlanmasına hizmet eden üst başlık şeklinde tanımlanmaktadır (Dambach ve Ramin 2009: 247). Almanca sözlükler Duden’de (1996: 361) “dramatik edebiyat”, Wahrig’de (1997: 372) ise “dramatik edebiyat, sahne sanatı” biçiminde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere söz konusu terim, figürlerin bir eylemi sahnede anlatıcıya ihtiyaç duymadan, hareketlerle ve konuşarak canlandırdıkları edebî metin türlerini ifade etmek için kullanılan bir üst başlıktır. Trajediden komediye, kukla tiyatrosundan operaya kadar tüm türler *Dramatik* başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Bir başka ifadeyle *Epik* ve *Lyrik* dışında kalan tüm edebî türler Alman edebiyatında *Dramatik* olarak adlandırılmaktadır.

TDK sözlüğünde yapılan kısa bir taramada Almanca *Dramatik* kelimesinin, aynı yazılış ve çok benzeyen bir okunuşla Türkçede de kullanıldığı tespit edilmiştir. İlgili sözlükte “1. *sıfat* Sahne oyununa özgü olan, 2. İçinde gerilim, çatışma vb. olaylar bulunan, insan ilişkileri ile gelişen (eser, olay), 3. Coşku veren, duyguları kamçılaman, 4. Acıklı” (TDK, 2015) gibi anlamları olan bir sıfat şeklinde açıklanmıştır. Yine aynı sözcükle ilgili Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğünde (1983) “Dram’a, yani oyun türüne ilişkin olan”, Tiyatro Terimleri Sözlüğünde de (1966) “Dramla, yani oyun türü ile ilgili olan” şeklinde açıklamalar mevcuttur.

Tablo 6: Türkçe ve Almancada “Dramatik” Terimi

Dil	Almanca	Türkçe
Köken	Yunanca	Yunanca
Alındığı Dil	Latince	Fransızca
Kelime Türü	İsim	Sıfat
İçerik	Sahnede oynanarak sergilenmeye dayalı edebî türlerin tanımlanmasına hizmet eden üst başlık	1) Sahne oyununa özgü olan 2) Acıklı, üzüntü veren
İşlev	Türü tanımlama	Niteliği tanımlama

Alan uzmanlarının Türkçede tercih ettikleri terimler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Adı Geçen Bilim İnsanlarının Tiyatro Türü İçin Kullandıkları Terimler⁴

	Türkçedeki Alternatif	Açıklama
Ağca	---	Sınıflandırma yapılmamış
Aktaş ve Gündüz	Dramatik Metinler	
Aytaş	Tiyatro	
Babacan	Göstermeye Bağlı Edebi Metinler	
Bülbül	Tiyatro	
İleri vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Karadüz	Göstermeye Dayalı Olay Metinleri	
Karasoy vd.	Olay Yazıları	
Yakıcı vd.	---	Sınıflandırma yapılmamış
Yıldırım	Konuşmalı Tür	

Alan uzmanlarının tercihleri incelendiğinde Karasoy'un *olay yazılarının* tiyatronun özelliklerini yansıtmadığı düşünülmektedir. Yıldırım'ın (2010: 209-213) *konuşmalı tür* ifadesi ise her ne kadar tiyatro eserlerinin temel özelliği diyebileceğimiz, olayın konuşma yoluyla seyirciye aktarılmasına gönderimde bulunuyor olsa da estetik açıdan beklentilerimizi karşılamamaktadır. Geriye kalan *tiyatro*, *dramatik metinler*, *göstermeye bağlı edebî metinler*, *göstermeye dayalı olay metinleri* gibi ifadelerin hepsi kabul edilebilir terimler olarak algılanabilir. Fakat bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi, bir dildeki tek kelimelik bir terimin başka bir dile dört kelimelik bir öbek ile aktarılması yöntemine mecbur kalınmadıkça başvurulmasına taraftar değiliz. Bu yüzden *göstermeye bağlı edebî metinler* ve *göstermeye dayalı olay metinleri* gibi ifadelerin yanlış olmamakla birlikte, üslup olarak çok uygun olmadığı, bunların yerine *tiyatro* ya da *dramatik metinler* terimlerin kullanılmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

2. SONUÇ

Bir dildeki terimlere başka bir dilde uygun karşılıkların bulunması karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının en önemli sorunlarından birini teşkil etmektedir. Bazı terimlerin üzerinde uzlaşa sağlanamamış olması ya da aynı bilimsel kavrama birden fazla ad verilmesi, zaman zaman araştırmacılarda kafa karışıklığına yol açmakta, bilgiyi üretmek ya da yorumlamak için kullanılması gereken zaman,

⁴ Bu tablo yalnızca terimlerin adlandırması esas alınarak hazırlanmıştır. Terimlerin içerdiği edebi türlerde farklılıklar görülebilir.

sözlük araştırmaları ve karşılık bulma çalışmalarına harcanmaktadır. Karşılaştırmanın yapıldığı diller ilgili alana ait sağlam bir terminolojik altyapıya sahip değilse sorunlar daha da büyümektedir. Söz konusu sorununun Türk edebiyatındaki yansımalarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmayla, Alman edebiyatının üç ana edebî türü olan *Epik*, *Lyrik* ve *Dramatik* terimlerine karşılık olarak Türkçede hangi terimlerin kullanıldığı ve kullanılabileceği konusu tartışmaya açılmıştır.

On farklı kaynak merceğe altına alınmış ve yapılan incelemede Türk edebiyatında edebî metinlerin üst başlıklarının adlandırılması konusunda farklı tercihlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Aynı metin türlerini tek kelimeyle ifade eden bilim insanları olduğu gibi, dört kelimelik öbeklerle tarif edenlerin de bulunduğu görülmüştür. Ayrıca yukarıda adı geçen terimlerin Almanca ve Türkçede hemen hemen aynı yazılış ve okunuşla, ama farklı içeriklerle kullanılıyor olmasının sorun yaratma potansiyelini de içinde barındırdığı saptanmıştır. Alan uzmanlarının tercih ettikleri alternatifler değerlendirmeye tabi tutulduğunda *Epik* yerine *anlatı*, *Lyrik* yerine *şiir* ve *Dramatik* yerine *tiyatro* terimlerinin kullanılmasının daha isabetli olacağı kanaatine varılmıştır. Bununla birlikte “anlatma esasına bağlı metinler” veya “gösterme esasına bağlı metinler” gibi dört kelimelik öbeklerin, tanımlama ve sınıflandırma açısından doğru olsalar bile tercih edilmesine taraftar değiliz. Fakat tekrar belirtmek gerekirse, bu doğruluk-yanlışlıktan ziyade tamamen üslupla ilgili bir tercihtir.

Türkçe ve Almanca gerek mensubu oldukları dil ailesi ve kültür, gerekse gelişim süreçleri açısından büyük farklılıklar gösteren iki dildir. Bu nedenle edebî türlerin sınıflandırılması ve adlandırılmasında birebir uyum göstermeleri beklenmemelidir. Fakat dilleri birbirlerinden bağımsız olarak ele aldığımızda; Alman edebiyatında üst türleri adlandırma konusunda genel bir uzlaşının sağlanmış olduğu, Türk edebiyatında ise henüz böyle bir uzlaşmadan bahsetmek için erken olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- AĞCA, Hüseyin, (2006), *Yazılı Anlatım*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- AKTAŞ, Şerif ve Gündüz, Osman, (2002), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- AYTAÇ, Gürsel, (2016), *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları
- AYTAŞ, Gıyasettin, (2013), “Edebiyatta Türler”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları* içinde (s. 294-314). Ankara: İldem yayınları
- BABACAN, Mahmut, (2007), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, İstanbul: 3F Yayınevi
- BEST, Otto, (1984), *Handbuch Literarischer Fachbegriffe*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.

BURAN, Ahmet, (2012), “Bilim Alanlarında Terimlerin Önemi ve “Küçük Öykü” Terimi”, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 7(4), 21-25

BÜLBÜL, A. Rıdvan, (2000), *Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri*, Ankara: Kasım

DAMBACH, Kersten ve Ramin, Andreas, (2009), *Deutsch in der Oberstufe*, Bamberg: Buchner Verlag

DONBAY, Ali, (2014), “Yeni Türk Edebiyatında Karşılaştırmalı Tezler”, *Turkish Studies International*

Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(3), 549-582.

DUDEN (1996). *Deutsches* Universalwörterbuch. Mannheim: 1996

DWDS: Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart. 05 Ekim

2016, <http://www.dwds.de/wb/Lyrik>

ERKMAN, Fatma ve Yıldız, Cemal, (1999), *Türk Üniversitelerinin Almanca Bölümlerinde Yapılan Çalışmaların Bibliyografyası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Yayın No:650

GRÜTZMACHER, Jutta, (2009), *Literarische Grundbegriffe*, Leipzig: Klett Schulbuch Verlag

HUBER, Martin, (2011), “Drama”, *Lexikon der Literaturwissenschaft*, (Ed. C. Lauer, und G. Ruhrberg), Stuttgart: Reclam, 59-63.

İLERİ, Canan, (2013), “Sözlü ve Yazılı Anlatım”, *Yazılı Anlatım Türleri*, (Ed. H. Pilancı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 135-150.

KARADÜZ, Adnan, (2011), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

KARASOY, Yakup, Yavuz, Orhan, Kayasandık, Ahmet ve Direkci, Bekir, (2005), *Uygulamalı Türk dili ve Kompozisyon bilgileri*, (4. Baskı). Konya: Tablet Kitabevi

KARATAŞ, Turan, (2014), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yayınları

KEFELİ, Emel, (2000), *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*. İstanbul: Kitabevi

METZLER, (1990). *Literaturlexikon* (2. Auflage). Stuttgart: Metzlersche Buchhandlung

TDK. (2016). *Güncel Türkçe sözlük*. 20 Eylül 2016,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts

Dr. H. Kazım KALKAN

ULF, Abraham ve Kepser, Martin (2009), *Literaturdidaktik Deutsch*, Berlin: Erich Schmidt Verlag

VON WILPERT, Gerhard, (1989), *Sachwörterbuch der Deutschen Literatur*, (7. Auflage), Stuttgart: Alferd Kroner Verlag

WAHRIG (1997). *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

YAKICI, Ali, Doğan, Mehmet ve Yelok, Savaş, (2015), *Yazılı Anlatım*, Ankara: Yargı Yayınevi.

YILDIRIM, Yusuf, (2010), *Türk Dili Anlatım Türleri*, İstanbul: DER Yayınları.

YILMAZ, B. Ebru, (2015), “Edebiyat Araştırmalarında Disiplinlerarası Yaklaşımların Önemi ve

Terminoloji Sorunu”, *SOBİDER*, 2(3), 19-27.

ZÜLFİKAR, Hamza, (2011), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.